

Tankar öfver människlighetens öde.
=Anon=. Stockholm, trykte hos
controlleu...

Kölmark, Pehr,

1700-1829 81 A Br.

KOLMARK, Peter

Ex. A

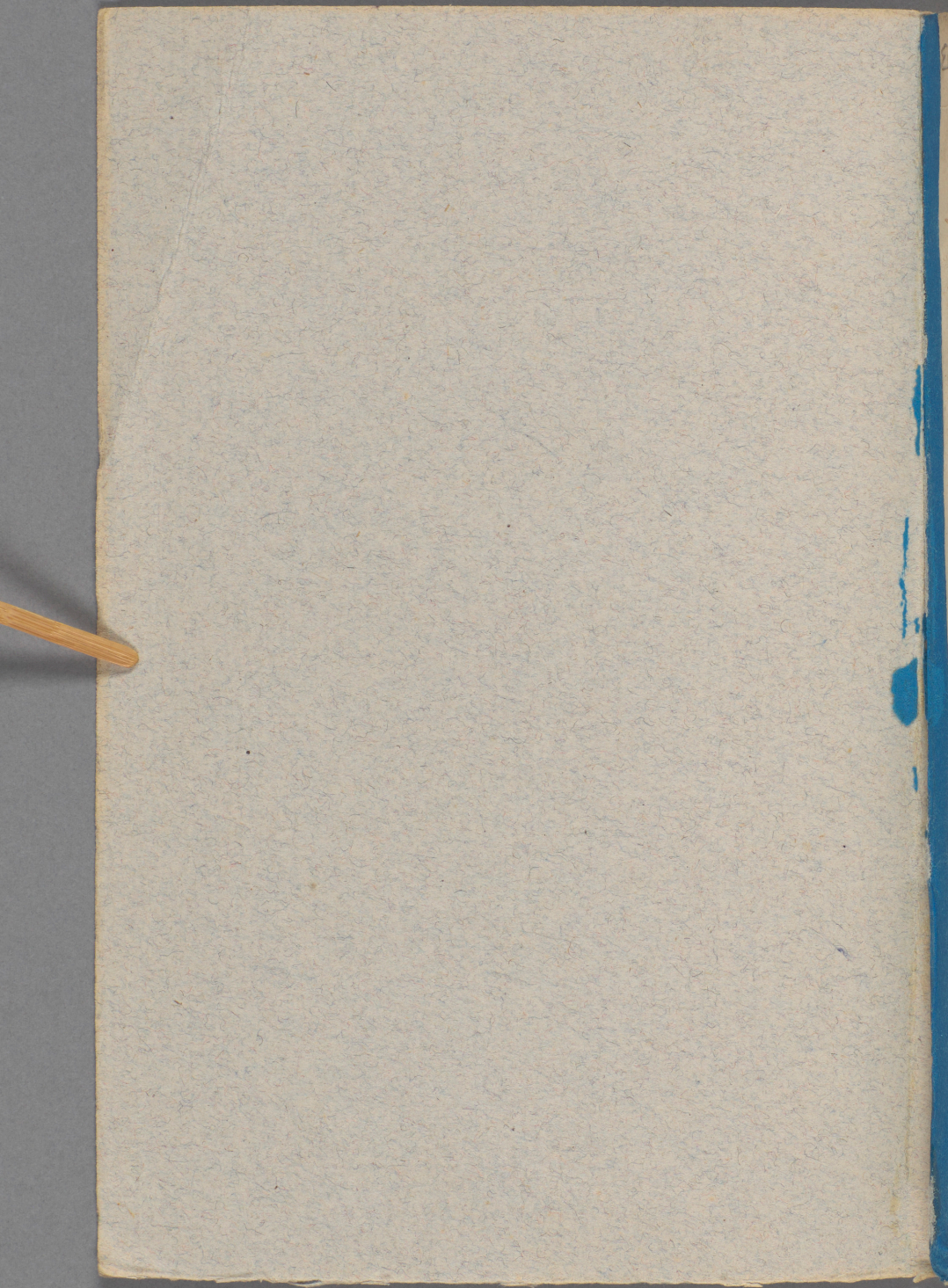
Vitt. Ju.

(Pn)

1700^d-1829

Sthlm
1790

Ex. A

Vica. Sv.
(M)
1700-1829

TANKAR
ÖFVER
MÄNNISKLIGHETENS
Ö D E.

Af Peter Kølmark

STOCKHOLM,

Trykte hos Controlleuren C. G. CRONLAND,

1790.

92

*Speremus quæ volumus
Et quod acciderit feramus.*

Cic.

TIL
HANS MAJ:T
KONUNGEN.

THE
HANS MATH
KONUNGER

Allernådigste Konung!

ANSE med nådigt Æga et ringa verk,
hvaruti desfs Författare til foten af
Eder Majestäts Thron underdånigst vå-
gar

gar framföra människlighetens röst, så bekant för Eder Majestäts Hjerta, så talande i Dets gerningar. Det är i den uplystes och ädelmodiges ögon, som människlighetens öde gör henne vördnadsvärd: Skyddad från en Thron, där Sanning älskas, Uplysning regerar, och Snillet i sin högd lyser, förgäter hon snart sina forna öden, sit lidande och sina olyckor. — Då frugtan at ådraga sig Monarkers vrede afskräckt många at inför Deras Throner tala Sanningen: anser jag detta ögnablick för det lyckligaste at, i dessa tankar öfver människlighetens öde, frambara henne inför Eder Majestäts Thron, och därpå göra et underdånigt offer.

Förvissad, at ämnets vigt vinner Eder Majestäts nådigsta bifall; men oviss om allmänhetens, har jag vågat framgifva dessa tankar, och dölja mit namn.

TIL LÄSAREN.

Undra icke, Läsare, at en klagande röst
öfver människlighetens öde söker at fram-
tränga til dina öron, at röra dit hjerta.
Betrakta allenast de ryktbaraste, de mäkti-
gaste, och til äfventyrs de lyckligaste och
rikaste ibland människjor; Jå skal du icke
sakna grund til denna klagan. Se Marius
den ena tiden regera i Rom, den andra
landsflygtig sitta ibland Carthagos ruiner.
Se Pompejus i sin älders vår segra både
öfver länder och haf; men se honom däref-
ter af lyckan öfvergifven, förföljd, ömkeli-
gen dödad, hans stoft sakna et hviloställe
i de länder, som varit vittne til hans segrar
öfver Konungar, och det haf, som burit
hans segrande kölar, kasta hans döda kropp
ifrån sig. Om du beundrar Hannibals lycka,
mod, ståndaktighet; så måste du beklaga
hans slut. — Hvad lycka gifver väl guld?

Cré-

Crésus förlorade därför sin Thron, och Crassus sit lif. Snille, naturs-gåfvor, dygd och frimodighet hafva erfarit lika öde. Cicero dräpes af dens hand, som hans våltalighet frälst från döden; Cato blir et offer för Friheten, Aristides för rättvisan, Socrates för sanningen och dygden. —

Det tilhörer alla at befordra människ-
lighetens väl; alla at förbättra des öde:
de dygdige med sin vandel, de vise med sina
råd; de Lärde at uplysa, Snillen at förädla
tänkesätten; de mäktige at skydda: Konun-
gar at hjälpa.

Människligheten, förföljd af dem, som ingen människlighet äga, föraktad af Därrn, trampad af Tyrannen, men skyddad af Ädelmodet och vördad af Dygden, har ifrån sin första varelse felat och lidit. Dets öde af Skaparen tillärdadt var lycksaligt, af Människjor förändradt olyckligt. Utur dessa tvänne syn-punkter, at hvilka den ene skal visa, hvad människligheten kunde vara, den andre hvad hon är, skal detta öde skärskådas.

Men förrän jag betraktar Källan til människlighetens olyckor, vil jag vända mig til Källan at dets varelse, uplyfta mina första tankar til Dig eviga Våfende, som ur Inters djup framkallat denna Verlden; som skapat ljuset til Naturens glädje, ehuru du sett, at det skulle vitna om mit Slägtes plågor; som danat mörkret til at skänka tyftnaden, stillheten och hvilan åt de lefvande, fastän du vetat, at brottlingen i dets skygd skulle utöfva illgerningar och bereda deras qual; som gifvit människjor frihet och medel at vinna sin föllhet, ehuru Dit altseende öga föresåg dets misbruk uti eget fördärf; som ingjutit odödlighetens längtan i deras själ, ehuru Du förut såg, at de ofta på sina likars fall, på Årans och Dygdens förtryck skulle upstiga til

A

den-

denna odödlighet. Af Dina Verks betraktande har mit förstånd lärt känna Dig lika rätt vis, när Du straffar, som nådig, när Du förlåter, lika god när Du gifver eller förnekar, lika tillbedjansvärd i nordens ilar och västans flåktan, lika Majestätlig i Solens strålar, som uplifva jorden, och i Ijngeldars pilar, i stormars ras, som ödelägga henne.

Af den Alsmågtiges hand är människjogsläget til lyckfalgheit danadt, til sit ändamål fullkomligt, til sin natur känslofullt, til dygden höjdt och til lefnadsfätt oskyldigt, och blifvit beherrskare af en jord, som ännu icke varit färgad med menlöft blod, ingen dygd föraktad, ingen oskuld förföljd, ingen Créfus förmåten, ingen uslings koja vitnat om förtryck; inga Tyranner på Thronen, inga Slafvar i bojor: Sådan var den jord, där Skaparen tillagat lyckfalgheitens hemvist å detta Slågte. Inga Marmor - Tempel voro där ännu å Skaparen helgade, men vål dyrkan; inga Altare, men vål offer; inga Lårare, men vål Gudsfrugtan. Deras hjertan voro hans tempel, deras offer tackfahet, deras rökverk lydnad, deras Lårare den skapade och sin Uphofsman prisande naturen, som ännu aldrig uti et klart förstånd, uti et rent hjerta ingifvit andra intryck ån vördnad, eller väckt andra känslor ån undergifvenhet för Skaparen, och vålgörande emot kreaturen.

Ån-

Ännu var jorden befriad från människlig lärdom, från konster, från lärobyggnader, från villfarelser. Förståndets gränser öfvertygade människjan, at hon icke kunde fatta allt, och ögats, at hon icke kunde se allt. Hon kunde icke nedstiga i hafvets afgrund för at skåda, hvad i dess djup var förborgadt, än mindre med sin ändliga tankekraft nedfänka sig i det oändliga djup, hvaruti den Högste döljt sig, för at utgrunda Dess väfande. Solens ljus förbländade dess öga, då det ville nalkas hennes stränder, fatta hennes högd och klarhet; än mer förlorade sig hennes förstånd uti det oändliga ljus, där den Högste upträtat sin Thron, dit tanken endast hinner, men aldrig förståndet genomtränger: dit vågade hon sig aldrig med djerfva forskande blickar utan med ödmjukt tilbedjande hjerta.

Frid, denna afbild af himmelsk lefnad och oskuld, dygdens sanna stämpel, voro ännu gemensamt de dödligas lyckliga lott. Frid och öfverensstämmelse ägde de inom eget sköt, emellan sit förstånd och sit hjerta, emellan förnufters bud och viljans åtlydnad, emellan tankar och känslor, emellan böjelser och begär. Frid ägde de utom sig, imellan sina likar, imellan sig och djuren, imellan sit öfvervälde och deras undergifvenhet. Frid funno de på jorden, som öppnade för dem sit sköte, närde dem med sina frukter, förnöjde

deras öga, tillfridsstälte deras smak, och lernade deras hvila en helgad fristad. Frid bebodade dem Solen, som väckte dem ur sin dvala, som förnyade åt dem Naturens fågring, som til deras nöje uplifvade blomman utan at förtorka, värmdde utan at brånna, som lyfte deras öga til åskådande af de synbara himlarne, och deras själ at loffjunga deras ofynliga beherrskare. Frid hade de af Hafvet, som med sina vågor icke öfverfvämmat sina bråddar, och af vådren, som i stormvindar icke förstörde deras hemvist eller härjade deras fålt. Frid, enighet och öfverensstämmelse regerade således imellan alla lefvande Varelser, imellan alla Elementer, imellan jorden och himmelen, imellan Naturen och Gud.

O du förste fridsförstörare, du olycklige varelse, som rubbat denna vörnadstulla Naturens harmoni! Du har bortjagat friden från jorden, lyckfahgheten ur din själ och oskulden ur dit hjerta; du har brutit den Alsmågtiges lagar, föraktat hans dyrkan, orenat hans tempel, förstört hans altare i din själ; du har tildanat förståndets villor, begårens stridigheter, passionernas raseri — Du har förlorat et lugn, som aldrig mer kommer åter; en förnöjelse, som hvarken ånger eller tårar kunna igengifva, en fristad, som jorden icke mer åger, och himmelen icke mer skån-

skånker. — Sol! dina strålar äro icke mer vittne til glädje och förnöjsamhet, til frid och enighet ibland människor; de upträcka endast suckande bröst och lidande Varelser.

Et ögnablicks förgåtande af Gud, som skapat människjan ren och fullkomlig, af sig fjelf, sina skyldigheter, sin lyckfalgighet, har nedstörtat henne från den Thron, som Skaparen henne uprest til at herrska öfver jorden, och derigenom är hennes första fällhets och lyckfalgighets tid förfvunnen. Se jordens beherrskare är nu jordens trål! Se honom plågad af hunger och törst, af köld och herta, af frätande bekymmer: se honom med möda arbeta, med ovifshet vänta en sparsam gåfva af en otacksam jord, bevåxt med törnen, och fuktad af tårar.

Nya, men bedröfliga upträden visa sig, En ström af blod färgar jorden, af hvilket hvar dropa ropar hämd och detta hämderop upstiger til himmelen, anklagar våldsverkaren, utkräfver för oskulden den högstes hämd, då hon saknat dels beskydd. Hvem är denna hotande hamn, denna afbleknade och liflösa Varelse? Tvänne bröder i en hel verld, och den ene dödar den andre! Naturen står håpen vid åskådandet af en död Varelse. Förut har hon ej känt annat än tilväxande och lif; denna syn är den första af död och

størelse. — Olycklige Fader! jag ville ej våga en tekning på de stormar, som rafa i dit bröst, på de qual, som öfverhopa din själ, på de samvetsagg, som sönderflita dit hjerta: och du bedröfvade Moder! Din stumma tunga, din stämda tåreflod, dina båfvande och kringfarande blickar förräda de grusliga qual du känner, då du ser din Son död, din lifsfrukt förstörd, dit hopp släcknadt. Men den Högste är nådig emot de felande, och i sjelfva deras straff framlyser denna nåd. Då han gifvit dem kunskap och känsla af det närvarande, har han döljt för dem usigten i det tilkommande. Hvad förtviflan skulle icke inragit dessa första olyckliga Varelses, om de kunnat kasta blickar i tilkommande Sekler, och se alla de fel, som skulle begås, alla de plågor som skulle drabba et Slägte, som ifrån dem ledde sin uprinnelse och sin olycka.

Med förökandet af människjör tilväxa lästerna på jorden. Nya Varelses framkomma: nya förbrytelser begås. Den himmelska godheten har ännu endast hämnat sig igenom välgerningar på detta Slägte, som förolämpat des högsta Majestät, öfvertrådt des bud, och icke lärit det ondas följder återföra sig til des Thron, at bedjande undfå förlåtelse. Denna godhet förkunnar dem straffets annalkande, väntar, varnar, hotar, men förgåfves: ändeligen utbrister den himmelska hämden. — Båfva olyckliga Slägte, din förstørelses

ög-

ögnablick är för handen! Et ord går från den Alsmågriges mun, och hela Naturen är färdig at hämnas sin Skapare. Et mörker af moln, tjockare än nattens, sammankockar sig öfver de brottsligas hufvuden: Strömmar nedstörta sig därutur. Åskors ljungande är den Sol som framlyser, och deras viggas de strålar, som nedfalla för at låta dessa hämdens offer se och känna hela fasan af sit öde. Hafvets stormar, des afgrunder öppna sig, Des vågor öfvervätta jorden. — Hvilken rörande och förskräckande åsyn! Fåfångt sträcka oskyldiga barn sina armar åt en förtviflad Moder, fåfångt söka de skydd i en döende Faders sköte; Fåfångt anropar en make den andre och befvår honom i Kärlekens och Vänskapens namn at frälja. Där förgås den gråhårige; där måste oskulden dela et lika öde med brottslingen; Tyrannen med slafven; där måste Årelystnaden med sina vidsträckta planer, afvunden med sina ränker, hatet med sit gift uphöra; där måste Konungen förlora sin Krona, den rike sin skatt, den vållustige sit öfverflöd; där måste ynglingen, hvars bröst andades öma lågor, se sit älskade föremål et rof för de tilväxande vågor, i hvars djup hans förtviflan honom genast störtade. Floden tiltager, faran ökes, olyckan är almän, fördärfvet oundvikeligt. Beröfvade all hjälp på jorden upfände de sin röst och upräckte sina armar åt himmelen; men dundren svarade på deras rop, och viggar-

garne nedkrossade de upräckta armarne: alt människligt lif fördränktes, vatnet öfversteg bergen, och jorden syntes icke mer. — Gråt människlighet vid dina likars allmänna graf! Dina tårar äro vördnadsfulle, din klagan billig. Naturen har gifvit dig et hjerta, för at sucka och ömma, tårar at tolka dels qual. Gråt, dina tårar ankla icke himmelen för hårdhet, icke dina likar för brott, icke dig sjelf för svaghet; de uttrycka medlidfamhets känslor öfver olyckliga Varelses, som förgåt Gud, dygden och sig sjelfva: de äro utströdda Cypresser, de tolka en saknad af et helt Slågte, en tyftnad, som utbredt sig öfver naturen, långt djupare än den afgrund, som upslukat de lefvande. Gråt, at ondskan tvungit Skaparen at förstöra sit eget verk, så at det liknade sit första Chaos; men se honom ock lika rättvis, som nådig, lika vis i sina straff, som långmodig i sin väntan, lika helig uti en lastfull verld af människjor öfvergifven, och i himlars högd af änglar tilbeden: låt härutaf, at du är sjelf et stoft, et intet, och likväl vågar förtörna Naturens Monark.

Hvad värde äger icke dygden i den Högstes ögon, emedan hon ifrån den almånna förödelsen blifvit frälsad? Millioner äro Guds föraktare, och hämden krossar dem: en enda hans tilbedjare, och Nåden befriar honom och hans hus. Han blir människjo-
slåg-

Slågtets nya Stamfader, nya Lärare, ny emot-
tagare af Guds godhet, ny Löftesman af
hans Nåd.

* * * * *

Människjors företagander, få vål de vi-
faste som dåraktigaste, hårflyta från en och
samma källa, och flyta til et och samma mål.
Lyckfahgheten är föremålet för deras varelse
på jorden, dit äro riktade deras själs krafter,
icke allenast då förnuftet leder dem til vis-
her, utan ock då passionerna förleda dem til
villfarelser; icke allenast uti den Högstes
dyrkan, utan ock i vantrons armar; icke alle-
nast då de upstiga til höghet och ära, utan
ock då de storta sig i fördärf och elände.
Fråga människjor, hvarföre de öfvergifvit sin
första lefnad och ingått i Samhällen; fråga
Konungen, hvarföre han eftertraktar en Kro-
na, hvarföre han vil herrska öfver Nationen;
fråga Hjelten, hvarföre han söker faran, för-
aktar döden; fråga Tyrannen, hvarföre han
dödar sina likar, eller lägger dem bojor uppå;
fråga Inkråktaren, Lagstiftaren, den Vise, ja
sjelfva Dären; alle skola svara: Vi äro icke
lycklige, vi söke at blifva det. Följom då
människligheten vidare på spåren, för at se,
hvad öde hon haft, hvad lycka hon vunnit.

Jag lemnar åt Philosophen at undersöka,
om människjorna uti Samhällens tillskapande,

uti Regenters urväljande, uti Länders inkräk-
tande och uti Ståders byggande, hafva tillagat
lika få många hinder för sin fällhet, lika få
många medel at afvika ifrån den väg, som
Naturen dem utstakat för at vinna sit mål:
åt Sedolåraren at afgöra, om naturens lagar
blifvit förolämpade igenom Sambållens, män-
nisklighetens rättigheter upoffrade för egen-
nyttan och årelyftnaden, eller om Segrarens
röst altid förkunnat rättvisans och förnuftets
bud: åt Gudalårans tolk at förklara, om präg-
tiga tempel och gyllene altare åro öfverty-
gande bevis på mycken gudaktighet, om den
Högste har mer behag til de rökverk, som
honom offras, de suckar, som honom såndas
beledsagade med harpors ljud, med klockors
spel, ån den rena suck, som upstiger från en
ullings koja, den tår, som nedfaller från en
bleknad kind, och den tyfta klagan, som icke
ropar hämd öfver förtryckare, utan endast
beder om lindring i sit olyckliga öde; jag
vil endast skårkåda med oväldigt öga de
verkningar, som människjors företaganden
haft på människligheten sjelf. Jorden nyfs up-
stigen ur det grånfelösa hafvet, nyfs befolkad
efter den allmänna förödelsen, bår redan min-
nes märken af människjo-händer, prydnaden
af deras konst. Se dessa resliga torn, hvars
spettar nå skyarna, dessa prägtiga tempel, dessa
stolta städer, dessa flott och fästn: se den ly-
fande pragt som dår blånker, den höggher,
som

fom där andas; dock hvad säger jag? Se dem alla förstörda, all deras härlighet försvunnen, de undergått sin förvandling, och minnet har endast öfverlemnadt til vår kunskap deras namn och deras öde. Hvad känslor böra väl intaga Vandrarens själ, då han med möda efterlöker, med ovifshet igenfinner sjelfva stället på jorden, där fordom desse jordens prydnader stått? Då hans öga fåfångt efterletar, men til äfventyrs med sin fot övertande trampar det grus, hvaraf de mågtigaste Konungars flott varit bygda: då han finner Pharaoners och Cyrers Palatser vara foglars näste, och gömflor för ohyggeliga djur: då han ser en dyster tyftnad, endast afbruten af vildjurs läten, regera, där fordom luften upfyltes af Väcktares rop, af hammares slag, af vagnars buller, af Luthors spel, af Sångares röst, af trummors ljud, af härskarars gny? Hvad känslor, säger jag, böra icke upstå i hans själ, om han tillika betraktar, hvad möda, hvad arbete, hvad plåga det kostat mänligheten at upresa dessa högmodets måsterstycken; huru många uslingar förgåtts under tråldomen, förrån de blifvit färdige; hur många varit olycksoffer, suckat i fångelser; förgjorda igenom deras tyranners grymhet, medan de florerat, och at ännu millioner människjor blifvit upoffrade til at förstöra, hvad förut kostat millioner at upbygga? Låt honom vidare kasta en blick icke blott på

mån-

människjors närvarande belågenhet, utan ock in i tilkommande Sekler, se at samma förstörelse-ande, som hånjade fordna verlden, härjar den närvarande, skal härja den tillkommande; se at hvad fordom Ninive varit, London nu är, at Babylon öfvertråffat et Paris i prägt och anseende; och hvad de förra nu äro, skola dessa sednare en gång blifva: hvilka rysliga känslor böra icke intaga honom, då han ser detta öde, som människligheten haft, och hvad hon ännu har at vänta?

Människjan äger ingen större fiende än människjan sjelf. Född i okunnighet, upfostrad i fördomar, intagen af villor, förledd af passioner, söker hon ofta sin fällhet i andras fördärf, sin åra i deras förödelse. Dem som Försynen ärnat at regera öfver sina likar, at lindra deras nöd, at befordra deras väl, hafva smickrande och lågsinta själar ofta förvandlat til sit slägres tyranner och plågoris. De hafva afvändt dem ifrån förnufters säkra och jämna gång in på passionernas snälla och häftiga fart; de hafva lärt dem, at dö i frid och beledsagas til grafven af lyckliga undersåtares välsignelser och tårar, utan at hafva låtit rygret af deras krig och segrar förkunnas efterverlden, vore illa lefvat, at det dunkla sken, som fridens lagrar återkastade på deras minne, vore allför matt för at icke uplysas af krigets lågor. Följom då
dessa

dessa hjeltar i deras krig, för at se, på hvilka grundvalar deras krigsåra hvilat, ehuru döendes rop, och strömmar af blod, och likbeströdda fält, och murars nedramlande och flåders ödeläggande och länders härjande vilja derifrån afskräcka.

Hvilken fiende til sit eget slägte har icke den varit, som först väckt eller icke quävt i Konungars hjertan detta farliga begär, at göra sit namn känt och frugtadt genom sina likars dödande, at låta Länders ödeläggande, egna underfåtars upoffrande, de kvarlemnades olycka, suckar och tårar vittna om sin magt, och upresa sina årestoder på högar af människjo-offer, på gruset af florerande Länder och lyckliga Folkslag? Dessa årestoder äro ty vår nästan de enda, som forntidens häfder yta at omtala. Semiramider, Sefostrer, Cyrer, äro kände af människjo-slägtres förödande, plågande, undertryckande, af de trålar de gjort, af de bojor de pålagt. Homerer må länge nog besjunga dessa Achillers bedrifter, förguda de passjoner, som förnedra människjor, föreviga deras namn, som förtjent at aldrig kännas, eller at evigt glömmas, upresa minnesvårdar åt sina hjeltar, och människlighetens förtryckare: desse Segerfångar, desse minnesvårdar skola snart hos efterverlden förlora sit värde; men dygden, som suckar, oskulden, som gråter, människligheten,

ten, som lider vid dessa minnesvårdar, scola aldrig uphöra at anklaga dem, och en oväldig efterverld skal rättfärdiga denna klagan.

Låt Curtier förkunna efterkommande Alexandrers tapperhet, mod, fältslag, segrar, eröfringar, verldsdelars underkufvande: hvilken mächtig ärestod för en lysande Inkräktare? Men Thébés förbrända ruiner, Greklands tråldom, det blod, som strömmat på Asiatiska fälten, Persepolis upbrännande, Indiens inkräktande, som vittna at han var människjors giffel, Länders, Ståders och Nationers förtryckare, äro den grund, hvar på denna lysande ärestod är uprest; och federnas fördärf, dygdens förföljelse, hans högmod at tilbedjas som en Gud, Parmenions lönlige mördande, Philotas gruffiga marterande, Cliti dödande, som frälst hans lif, den dygdige Callisthenis upoffrande, hvilket vittnar om en Tyran, en Gud, som åskat millioner människjo-offer, må såsom Öfverskrift för en tänkande efterverld pryda denna upresta Ärestod. Alexander dör, blir verlden deraf lyckligare? Återfår nu trälen sin frihet, slipper nu fången sina bojor, uphöra nu brända städer at ryka, länder at härjas, nationer at förtryckas, jorden at öfverlivännas af Ussingars blod, luften at upfyllas af deras klagorop? Nej. Nya förtryckare uppstå på Alexanders undergång, krigslågan blir starkare, sasan och förödelsen
ut-

utbreda sig på flera ställen: människligheten, den betryckta, bedårade, och alltid plågade människligheten ombyter Tyranner, men icke Öde.

Afvåndom våra ögon från Länder, hvilkas förstörelse så högligen fårar dem: från Städer, hvilkas hårlighet och prydnad endast ryktet vet omtala, men hvilkas grus och stenhopar öfvertyga oss om, hvad de nu äro: från människjor, som plågat och dödat hvarandra; lämnom Asiens Riken, som ifrån de första tider framvisat de största prof på Naturens godhet och människjors ondskan, på Skaparens välgärningar och deras otacksamhet, för at i Europa efterse, och om det är möjligt, upträcka et ställe, mer svarande mot vår önskan, mindre fårande för vår syn, mindre plågande för vår känsla: et ställe, där Människligheten ägt lugn, Sederne beskydd, och Dygden en fristad.

Se vid Tiberns strand et folkslag fästa sig, händer arbeta, en Stad upväxa. Männe inom dess murar människligheten skal vördas, friden dyrkas, ondskan hämmas, oskulden försvaras? Nej. Jag ser denna Stat upstiga til mægt och välde på andras förtryck, trældom och undergång: jag ser derifrån utgå dessa Hjeltar, som icke hade mindre upfat än at kufva verldsdelar: jag ser dessa
rykt-

ryktbara Inkräktare, för hvilkas ankomst jordens beherrskare måste bäfva, för hvilkas svärd alt måste falla, för hvilkas fötter Konungar måste kasta sina Kronor: jag ser folk-skarar, som rusta sig för at hindra Rom at blifva hela världens herrskarinna, offras an- ringen åt svärdet eller tråldomen: jag ser Italien kufvad, Spanien i tråldom, Carthago förvandlad i en stenhop, Grekland i bojer, Egypten, mindre Asien, Gallien, Germanien efter de blodigaste fältslag och millioner olyckligas upoffrande, sucka under Roms järn- spira: jag ser dessa människlighetens förtryc- kare återkommande från så många Länders och Folkslags underkufvande, vända sina Va- pen emot sig sjelfva, utbreda Krigets fasa och förödelse i sjelfva hjertat af sit fäder- nesland, Medborgare utöfva emot Medbor- gare de största grymheter; öfver alt ser jag människligheten lida, ingenstädes henne äga beskydd.

Så mycken förödelse, så många plågor utbredda i tre verldsdelar af et på ärelyftnad och inkräktningar begifvet folk, fordrade vis- serligen en grufflig hämd; och, hvem skulle tro det? ur sjelfva de eröfrade och bortröfva- de sakerna; ur de öfvervunnas fel och svag- heter, ur sjelfva deras slafveri uppstodo desse hämnare. Hvilken otalig mängd Slafvar hade icke Rom gjort, då de flere gånger kunde
up-

uprefa sig emot hela Romerska magten, och trofva dess välde? Men fienden kunde icke förstöra Rom, det måste förstöra sig sjelfr. De omäteliga röfvade rikedomar, hvarmed Roms hjeltar riktade sjelfva Rom, den yppighet, vållust och slöteri, som de lärde känna och älska hos de Österländska Folkslagen, de gränfelösa behof, det fördärf i feder och ränkesfåt, som alt detta alstrade af sig, öfvervunno dessa öfvervinnerliga Inkråktare. Efter de blodigaste upträden inom och utom Rom, efter så många förfåt, mord, förrådrier, landförvisningar, fältslag Medborgare imellan, måste Rom af egna barn emottaga de tråldoms bojer, som det förut pålagt så många andra. Detta stolta Rom, som förut ägt Bruter, Camiller, Reguler, Fabier, Scipioner och Catoner ägde nu blott en enda Tyran och millioner trålar: et större tyranni och et djupare slafveri fans då icke mer i hela verlden, än i Rom. Europa, Asien och Africa voro fullkomligen hämnade; men människligheten var lika lidande.

Detta var dock början til Roms slafveri. Då det ägde Medborgare, upoffrades de: då det äger Tyranner förgudas de, och knapt kunde någon dag gå förbi, at icke Rom såg någon af de slågter, som vågade andas medborgerlighet, offras åt sine Gudomligheter. Men ännu måste Rom känna, om icke en

fvårare tyngd, åtminstone en förändrad art af slafviska bojar. Från Norden komma folk-skarar som utbreda fasa och förskräckelse: alt faller för dessa Segrares Svärd, sjelfva Rom intages, plundras, och åger icke en gång en Marius til sit försvar.

Nu är Rom icke mera Rom, icke herr-skarinna öfver verlden, det injagar icke för-skräckelse hos främmande folkslag, det är blottadt på Hjeltar, fattigt på Medborgare, fallet från sin höghet, föraktadt af den stälte, beklagadt af den ädelsinte. Männe verlden af des fall blir klokare? Männe Inkräcktare deraf låra, huru snart den magt är förstörd, den åra försvunnen, de minnesvårdar omkull-kastade, som de trodt sig föreviga igenom eröfringar? Männe de Nationer, som åter fått sin frihet, uprefa henne altare, dyrka friden, vårda människligheten? Männe olyck-liga människjor nu slippa at i slafviska bojar sucka öfver Barbarers grymheter? Ack! Män-niskjor tynas blott vara skapade för at plåga och föröda människjor. Nordens invånare icke nöjde at bekriga, förtrycka och döda hvarandra, söka ock främmande luststrek för at där utbreda fasa och förödelse. Et folk framträder i Östern, som igenom alla de grymheter som Krig, Länders och Ståders härjande förer med sig, som i himmelens namn förkunnar verldsdelar deras död, de-
ras

ras undergång, och igenom nya bojor, som påläggas både kropp och själ, igenom Samvets-fridens förstörande, igenom Altars kullkastande och nyas uprefande, inför hvilka de skulle knåfalla för at lefva, utvidgar fir vålde och sin omännisklighet i Asien, Africa och Europa.

Man söker då förgåfves i dessa verldsdelar en fristad för människligheten, där hon varit skyddad för våld, där spåren af förtryck och tyranni icke visat sig, och där oskyldigt blod icke runnit, om icke uti dessa vilda ödemarker, dessa otillgängliga berg och ogenomträngliga skogar, dit en förföljd människlighet undflytt för at ibland vilddjurens kulor, bland Lejon och Tigrar söka en frid, som hon såfångt kunnat finna hos eget släkte.

Låt oss då öfvergifva dessa verldsdelar, där mänskijor så mycket lidit, för at följa dem öfver okända haf til okända länder, til folkslag, som ännu aldrig vetat, - at någon värld utom den de sjelfve bebodde var til, som anlågo sina långväga gäster för halfgudar, åt hvilka de voro färdige at frambära sina offer. Men detta guda-släkte öfvertygade dem snart, at det icke ditkommit för deras välfärd utan fördärf, icke at söka mänskijor, utan rikedomar, icke at utbreda lyckalighet utan döden. America! hade dina

berg, dina skogar och fält endast varit usla nästen för dina olyckliga invånare, endast visat naturen i sin vildhet, icke ägt guld, icke silfver, icke skatter, som retat Europeens girighet, högfärd och fåfånga: hade du icke ägt Städer, Palats och Tempel, som lyft af guld, silfver och ädla stenar; så hade dina invånare varit fria, deras kojor obefökte af rofgiriga, dine fält, dine skogar och berg icke gifvit genljud af millioner döendes rop, icke svarat på omänniskligen plågade trälars klagan, icke emottagit deras suckar, icke vittnat om deras nöd, deras förtviflan. Men de nytjade de gåfvor, som naturen dem gifvit, de sökte icke dem, som naturen dem förnekade, nöjde med sin öde, icke sträckande sina begär öfver sina behof, lefde de i frid, enfald och lyckalighet; huru skulle de kunna veta, at naturen någorstådes frambragt Varelser, som ville upsluka Naturen sjelf?

Ömma människjo-vån! jag vil icke fåra din syn, icke plåga dit hjerta med en målning af alt det elände, fasa och förödelse, som Americas invånare undergingo. Intet Svärd drogs utan för at döda, ingen eld upständes, intet bål uprestes, utan för at bränna olyckliga människjor. I deras Kojor, i deras Palats, i deras Tempel, i deras Gudars sköt, i deras makars famn strömmade deras blod. Bergen kunde icke skylta dem, icke ödemar-

ker-

kerne undångömma dem; ingen fristad, ingen förskoning hvarken för de hvita hjessar, som endast väntade at i frid få undergå sin nära förestående förvandling, eller skönhet, eller oskuld, eller vårlöshet: en mord ande, oföränderlig som ödet, obeveklig som döden, herrskade i deras Tyranners bröst, som af guld och blod aldrig kunde mättas. Öfver hela landet voro altare upreste åt döden, och tolf millioner människjor inom et halft Sekel blefvo på dem upoffrade.

Jag ville gerna, ömsinte Läsare, afvända dit öga, och leda dina tankar från et land, som åger så många minnesvärdar af människjors grymhet och förödelse; men tillåt mig at förut ibland få många fasans monumenter upresa et enda åt Sanningen. Nedstigom för et ögnablick i Americas grufvor, i dessa underjordiska fångelser, dessa letvande människjors grafvar, där dagens ljus aldrig lyser, där solens strålar aldrig värma, där en evig natt och en evig köld regera; betraktom där dessa vålnader, dessa människjo-hamnar; hörrom et rysligt buller af deras kädjor, et stumt genljud i jordens inålfvor af deras förvisflade rop, deras suckan och klagan: hvilken fäselig belägenhet! Känslan af lifvets plågor och dödens ångest öfvergifver dem aldrig. Naturen är död för deras ögon, och hoppet för evigt utsläckt i deras hjertan. Då

folens ljus uplifvar och ingjuter glädjen i de dödliga; se dessa af själfva ödet förgätne Varelser endast et dunkelt sken, som för dem upptäcker deras plågare öfver sig, och afgrundar omkring sig.

Detta ser du rättvifa himmel och tillåter! Straffar du då icke mera brott, eller röres du icke mer af uslingars lidande! Hvarföre låter du icke ljungelden krossa dessa Tyranner, hafvet upsluka dem, naturen hämnas sina heligaste rätters förolämpande och trampande? Skall trälen fåfångt anropa dit bistånd emot sina plågare, och din hjälp blifva lika få okänd för hans själ, som din varelse är osynlig för hans öga? Fordrar du, at han under bojors tyngd skal dyrka dig, då du låter hans förtryckare strafflöst håda dig sjelf, förakta din vrede, trampa dina bud och förstöra dina verk? Men til äfventyrs låter din vishet detta til frid och enighet fiendtliga slagte straffa sig sjelft, och igenom eget bemödande nalkas sin egen förstörelse. Och du människa! skulle du få dyrka Americas metall, få våga dit lif för des guld, få glädjas öfver des ägande, få sucka öfver des förlust: skulle väl detta guld blifva din Gud, dessa skatter din dyrbaraste egendom och käraste prydnad, och icke håldre et föremål för din fasa och afsky, om du besinnade det grusliga lidande, som usle trålar utstått, at de döde

un-

under plågorna, då de måst upgrafva dessa skatter, som upblåsa din själ, som pryda din kropp, dina palatser; och om du insåge alla de brott, laster och olyckor, som gullet framalstrat, alt det öfverflöd i lefnad, det fördärf i feder, som det ådragit människjor; skulle vål då, säger jag; detta dyrkade guld, som nu fyller dina gömmor, gifva din själ en enda känsla af förnöjelse och lyckfahghet?

Men det är tid at öfvergifva dessa valplatfar, där människligheten få mycket lidit, för at upföka något ställe, där hon borde åga frid, och om denna frid icke gifves hos människjor, skole vi föka honom hos Skaparen, som de tilbedja, och i de rum där de honom dyrka: Betraktom Religionen. Människjor! Om en helig vörndnad icke intager Edra hjertan, då I nalkens den Högstes tempel och dyrknings-ställen, om den vörndnadsfulla tyftnad, som råder omkring dessa åt Skaparen helgade boningar, icke göra Eder häpna, om de bedjandes ödmjukhet, och deras hjertans utgjutande inför Gudomligheten icke röra Eder; måtte den Högstes altseende öga och allestädes närvarelse väcka heliga känslor i Edra bröst; för at icke våga Eder at med orena tankar och brottliga affigter inträda uti Hans tempel, oskåra hans altare, ohelga Hans helgedom, och rubba den vörndnadsfulla frid, som där regerar. Och om jordens Furstar

älska obrottslig frid inom sina Palatser, om deras personer äro helgade på sina Throner, om deras närvaro ingifver vördnad för deras Majestät, om de, som emot dem förbryta sig, böra anses för de största misådådare, för allmänna fridsförstörare; hvad brottlighet är icke då at inför Gudomligheten förstöra denna frid, at vanvörda alla Konungars Konung, och försynda sig emot den Högstes Majestät?

Men hvarest träffar man spåren efter människor, där äro deras svaghet, deras okunnighet och villfarelser alltid synbare. För svage at begripa den obegripliga, at mäta den omätliga, at höja sin själ til likhet med Naturens Uphöfsman, hafva de tilskapat en Gudomlighet, som liknade dem sjelfva, begåfvat den med mänskliga böjelser, hat, kärlek, vrede, uprest henne altare, utfirat dem med offer, nedfallit, tilbedit. Ur dessa okunnighetens och svaghetens källor hafva så olika och stridiga tänkesätt om Gudomlighetens dyrkan sin uprinnelse: härifrån härleda sig ock Lärarnes misstag, som i stället för Guds vilja förkunnat verlden sin egen, som lärt, at man kunde älska Fadren, och hata barnen, at man fullgjorde den Högstes vilja, då man förföljde sina med sig sjelf olik tänkande bröder, at de med våld borde tvingas til den lära, som de mäktigare predikade,
och

och at Iwårdet borde gifva dem antingen tron eller dóden,

Hvilken lära at ifrån de altare, som äro upreste åt fridens Gud, höra en röst, som förkunnar människjor förföljelse och död! Hvilken syn! Människjor draga åstað i den Högstes namn at bekriga och föröda människjor, på det de skola öfvertyga hvarandra, at deras tänkesätt är lika med Himmelens, och då de mächtigare segrat, hembåra de Skaparen lofflånger och fröjda sig deröfver, at de i sina likars blod, i hans verks förstörande förstvarat hans namn, förhårligat hans åra. Jorden bår, ty värr! alt för många minnesmärken af människjors fåkunniga nit men verkliga grymhet, som i Religionens namn utöfvar de falligaste brott. Fanatismen har blottat sin dolk, tillagat sina plågo-verktyg, itändt sina bål, och upfökt sina offer i den Högstes tempel, vid altares fot, på Throner, i städer, på fält, i ödemarker och bergskrefvor. Intet stånd, ingen ålder, icke höghet, icke ringhet, icke dygd, icke oskuld har undgått des mordiska hand. Människjor, som i sin yra och raseri trott sig utföra Himmelens hämd, hafva gjort det til sin skyldighet, at om möjligst vore, låta sina likar känna sjelfva afgrundens plågor.

Kunna väl Vareller, som skola heta förnuftige, i högre grad mißskänna sin Skapare? Männe han, som med et ord framkallat verldar wr sit intet, som med et ord kan åter förstöra dem, som har ålskan i sin hand, som kan befälla jorden at öppna sig för at upsluka, hafvet at fördränka, stormarne at ödelägga, mánne han, säger jag, skulle sakna antingen magt eller medel at hämnna sig? Men låter han människjorna lefva, låter han dem njuta sina välgerningar, hvarföre vilja de då sjelfve förfölja och döda hvarandra? Det onda har i verlden stigit til sin högd, då sjelfva Religionen, som Himnelen har gifvit människjor til hugfvalelse i deras nöd, til tröst i deras ängest, til samvets-frid och själens fanna lyckalighet, har blifvit använd at öka deras plågor, deras förföljelser, och i ställe för lifvet gifva dem döden. Men de dödligas lott är at fela; Människligherens at lida.

Vi hafve nu sett det allmänna öde, som öfvergått människjor; låt oss ock kasta några ögnablick på deras enskilda tilstånd. De som äro valde at regera öfver människjor, intaga et så utmärkt högt rum ibland dem, at man aldrig bör nalkas deras Throner utan med vördnad; huru ofta har man icke måst göra det med báfvan, och se deras öde med förskräckelse? De stora omsorger, de frätande bekymmer, som Kronan åtfölja, äro det minsta

sta onda, som plågar dem. Hvad faror omgifva icke deras Throner, huru bereder icke afvunden deras fall, huru efterstråfvar icke årelystnaden deras magt; hvilka förfår fåttas icke ofta för deras lif? Det är en utsigt för Regenter, som måste ingifva dem fasa, at intet envålde varit så oinskränkt, ingen magt så stor, ingen vishet, ingen dygd, ingen grymhet tillräcklig at frälja dem ifrån förrådiska anläggningar, och mördares dolk. César, enväldig öfver Romerska verlden, dödas af en enda Brutus, som hatade honom. Valerianus, som jemte Césars Thron ägde största tapperhet, rättvisa, dygd, förrådes midt uti sina segrars lopp och ibland sin segrande armée, af några förrådiska i sin fiendes händer, hvilken igenom den grymaste medfart aldrig kunde ändra hans dygd, utan blott plåga hans kropp, och sluta hans lif. Om grymhet kunnat frälja, hade aldrig Nero omkommit, icke Bajazet fallit i en med sig sjelf lika grym men lyckligare fiendes händer: Och om dygden vördades på Thronen, hvarföre faller Henric den fjerde? Är då Konungars öde det bästa, deras lott så afvundsvärd, då de på sina Throner med bästa hjerta och affigter måste för ondskan bäfva, medan underfåten med dygden i sit bröst, med glädjen i sit hjerta kan lefva trygg och säker i sin låga hydda?

Jag måste ock föra min Läfares upmärksamhet på sådana föremål, som äro lika vanhedrande och plågande för människor: jag menar dessa öfver- eller underjordiska plågor, dessa fängelser, som å ena sidan vittna om laster och brott, å andra anklaga deras hårdhet och grymhet, som endast borde undångömma för människlighetens åsyn hennes fiender, men huru ofta försmåta icke där hennes vänner, som borde allenast vara misgerningars hemvist, men huru ofta sucka icke där dygd och oskuld? Låt oss då besöka dessa mörkrets och plågornas boningar, och icke håpna för de bomar och hvalf, som innesluta dem, för bullret af de kädjor, som fjerttra dem, för den fördärfvade luft, som vil quäva dem, för det ohyggliga utseende, som omgifver dem, för de suckar, som tilkännagifva deras ångest. Hvad! skulle du icke hafva nog mod at med en hastig blick beskåda dessa plågo-ställen, där dina likar måste tilbringa månader, år, ja hela sin lifstid, och hvilkas enda hopp ofta år, at en smärtande död skal sluta deras olyckliga lif. Ack om dit hjerta lider, då du endast et ögnablick ser dessa plågor, döm då deraf til deras lidande, som natt och dag skola känna dem. Men dit öga har sett, dit hjerta kånt det minsta af derra lidande. De äro beröfvade all lifvets vållust, och öfverhopade af all defs smärta: skilde från alt hvad de älska, omgifne af alt hvad
de

de hata: de kunna icke utgjuta sina suckar i en bedröfvad moders sköt, icke hafva beskydd i en olycklig Faders armar. Aldrig få de se de tårar, en trogen make utgjuter til Himmelen för deras frälsning, aldrig omfamna barn, som emot dem utsträcka sina armar, aldrig höra vänners uplifvande röst: deras suckar kunna icke genomtränga de tjocka hvalf, som innesluta dem, deras fyn upträcker endast plågo-redskap, vaktare och bödlar, deras oro plågas af genljudet af kådjor, bomar och lås: deras namn är vanära, deras hopp förtviflan: deras tröst döden: de målte lefva utan frid, utan frihet, de målte dö utan at upfylla naturens ömaste pligter, utan at tilluta en af sorg förtård moders öga, eller emottaga en olycklig döende faders sista välsignelser.

Om endast dygdens och människlighetens fiender, endast förtryckare och misgerningsmän undangömdes i dessa fångeller, så vore det en tröst, en säkerhet för de öfriga människjor; men huru ofta är det icke en skild hämnd, svaghet och ondskas, som hopsmida bojorna, och den dygdige, frimodige och vise, måste bära dem, och dela et lika öde med misgerningsmannen, utan at känna hvarken brott, eller emot hvem han brutit, utan at med sin dygd, sin ofkulds ådagaliggande åga den tilfredsställelsen at försvara sit namn och sin åra.

Et

Et annat ondt, som utbredd sig öfver jordkretsen, som likt en håftig och oemotståndlig ström, hvilken borttrycker allt i sin fart, och endast efterlemnar spåren af förödelse i de fålt han genomfarit, plågar outhärligen människligheten, och som ensam tyckes bereda dess undergång, jag menar den fäsliga mängd af sjukdomar, som hon måste undergå. Så länge människjan lefde enligt naturen, sammanstämde allt til hennes fällhet: så snart hon vek derifrån, förenade sig allt til hennes fördärf. Utur de skapade tingens missbruk upstego deras hämnare; och som deras missbruk blifvit allmänt, är hämden lika få. En kort oordentlig lefnad bereder sjukdomar och plågor för hela den öfrige: Förakt af dygd och goda seder väcker sinnes svårmodighet och samveres förebräelser; och igenom en upfostran, som gör kroppen veklig och försvagad, och derigenom underkastad sjukdomar, igenom villors och fördomars inplantande i själen, tillaga människjorne ovetande af dem, som de älska med så mycket nöje, sakna med så mycken sorg, usla offer åt en olycklig lefnad och en förtidig död.

Befökom dessa gyldene Palats, dessa öfverflödets och vållustens boningar, där Konungar uprest sina Throner, de mäktige slagit sina läger, för at se, om de med samma lätthet kunna skilja sig ifrån lifvets elände
och

och plågor, som de bortjaga torfrighet från sina hemvist, uslingar från sina personer. Men Naturen känner icke denna skilnad, som människor tillskapat, hon hämnar sitt förolämpande så väl på Thronen, i Palats, som i kojor. Sjukdomar, plågor och döden intränga sig i deras lysande kamrar, angripa deras personer, kasta dem på Sotfången. De äro omgifne af pragt, af öfverflöd, af vänner, af smickrare, af slafvar, men ingen, som kan frälssa dem ifrån en nära förestående förstörelse. De skulle gerna upoffra sin höghet, sin rikedom, sitt öfverflöd och all lifvets fåfånga för at undgå den hotande faran, men förgåfves. Ingen ålder, intet stånd blir af döden skonad. Ungdom måste i sin ålders vår under tårande plågor vandra från världen. Skönhet i sin bästa fågring förvisnar lik blomman, som solens strålar förtorkat, faller för dödens lia så som liljan, hvilken om morgonen var en prydnad ibland blomstren, men som dagakarlenn innan middagen afhuggit. Manna-åldren, som gjort stora planer och vidsträckta anläggningar, blir af sjukdom angripen, af döden borttryckt utan at dem fullborda, och under ständiga plågor nalkas en aftynande ålderdom sin sista förvandling. Kastar man ock en blick på dessa låga kojor, där hungren förenat sig med andra lifvets plågor, där uslingen, som omgifves af flere dödar på en gång, anser dödsplågorna för en välgerning, och hans enda

da hopp, hans enda önskan är förstörelsen, men måste efterlemnna maka och barn förtärde af hunger, nedfänkta i sorg, i förtviflan, då deras enda hopp, deras stöd är borttryckt, hvilken öm människjo-vån skulle utårda detta Spektakel, hvilken pånål det afmåla? — Lycklige de, som i sit lufs början upnått des slut, som icke skådadt denna världens elände, icke kånt des olyckor, som i frid upfyllt sit mål, nedvandrat i det tyfsta, och icke sett sit slågtes förstöring.

Jag borde icke föra en beständig klagan, icke alltid låta höra en röst, som förkunnar olyckor; men de tidehvarf jag genomvandrat, de folkslag jag betraktat, de seder jag hos dem funnit, de olyckor de sig tilfogat, hafva gifvit ämne til denna klagan: och alt förbjuder at hålla loffångor uti en värld, där jag sett så mycken förstörelse råda; där lyndastoder fördränka, bål brinna af människjo-offer, tempel gifva genljud af belåtens dyrkan, tyranni regera, krig ödelägga, sjukdomar rata, villor predikas, dygden föraktas, oskulden förföljas, mänskkligheten öfver alt lida: sådant öde har jag icke kunnat loffjunga, utan i högsta måtto beklaga. Men de olyckor, som Sekler tilskapat, behöfvas Sekler at afhjelpa; mänskkligheten i så många tidehvarf förvillad, förförd, misshård och förttryckt, har för långt bortkommit ifrån den enkla na-

turen och sanningen för at i hast kunna åter
 ditföras; fördomar, som i ålder öfverstiga
 alla häfder, hafva slagit för djupa rötter för
 at snart kunna utrotas; förnuft och uplys-
 ning hafva för starka motståndare för at än-
 nu på flera Sekler kunna hålla Segerstång;
 men världen har likväl upsligit ur et barbari,
 dit hon aldrig mer skal nedstiga; förnuftets
 ljus har så rändt an, at det aldrig mer skal
 släckna; människligheten, som utstått så myc-
 ket lidande, har vunnit aktning och ömhet,
 närvarande tidens ställning bebodar henne til-
 kommande lyckligare; och där man äger detta
 hopp, där är icke alt förloradt.

Sanning och dygd, den förre för vårt
 förstånd, den senare för vårt hjerta, äro själf-
 va väsendtliga grunderna til detta lifvets fan-
 na lyckfahghet. I den mon människorna
 hafva mildskänt och öfvergifvit dem, i samma
 mon hafva de tillskapat det onda, som lagt
 grund til deras olyckor. De vertgirige Gre-
 ker, som hade nog skäl at uphöja sig öfver
 sin tids okunnighet och villfarelser, nog mod
 at hos främmande Nationer och i andra verlds-
 delar söka det ljus, som de saknade i eger
 Fädernesland, nog ädelmod at upoffra lyc-
 kans förmoner och lifvets vålluster för at
 lära känna Sanningen, hafva genomvandrat
 Orientens vidsträckta länder, lärt, huru be-
 drägeri och vidskepelse utbredt sig hos de
 C mäkt

mäst städade folkslag, sett at Egyptiernas prägtiga tempel upfylltes med belären och afgudadyrkan, at Perserna knåböjde för Solen, under det de glömde både hennes och sin Skapare; men ingenstädes funno de altare upresta åt Sanningen eller helgade åt dygden. Dessa fälska föremål, som villade förståndet och bedrogo hjertat, öfvertygade likväl de skarpsinnige Greker at sanna borde finnas; och deras forskande själ, ledd af denna omärkliga gnista, vågade driftiga förfök at igenow alla dimmor framtränga til det sanna ljuset.

Långe hafva de Lärde skrifvit om Sanningen utan at rätt känna henne: länge har dygden funnits i deras skrifter och saknats i deras lefnad; men oakadt detta hafva de dock uprändt en fackla, som aldrig skal uphöra at lysa människjor på den väg, som leder til deras sällhet, gjort människlighetens både lidande och värde känt inför Throner, och och framburit Sanningen inför Fuistar och Konungar. Et högre et ådlare Kall än detta, faller icke på en dödligs lott; men få hafva de varit ibland de lärde, som uphöjt sig öfver sit tidevarfs fördomar, som ågt denna ådla drift, denna själs styrka och uplyftning, denna driftighet at oförskräckt låra sit ljus lysa, at tala sanning med ståndaktighet, at dö för henne med frimodighet, at angripa dessa ho-

tan-

rande Coloffer, dessa altare af fördomar och okunnighet upresta, för äldren vördade, af vanan helgade, som stående trotta, som ock fällande krossa sina egna angripare. Grekland ägde ypperliga Snillen, och en myckenhet lärde; men blott sju visa och en enda Socrates.

Människligheten vinner ingen varaktig fällhet förrän hon blir uplyst och öfvertygad om sin fanna vål. Men detta finnes hvarken på valplatfar eller i eröfringar, eller på Thronen eller i kojan: det sökes förgåfves i vidtfrågadt namn, i åra, i höghet, i rikedomar: det består icke eller i lärdom, i Snille, än mindre i vållust, i öfverflöd, i passionernas förnöjande; utan i Sanningens kannedom, i dygdens utöfning, i vörtnad emot den Högfte, och i välgörande emot sina likar. Denna fällhet, som icke står i människlig magt at hvarken gifva, eller beröfva, som ofta modat Hjeltens bröst, men saknats vid altaret, har varit rätteligen känd och efterfökt af ganska få. Man har sett alla tidevarf frambringa människjor, som med Crésus sökt sin fällhet men funnit sin olycka i at äga guld: med Alexander at regera öfver verlden, men öfvervåldigas af passioner och fördärfva sig i laster: med César at inkräkta en Thron för at bereda sin undergång, och med Antonius at söka lyckfälggheten och finna döden i vål-

C 2

lu-

lustens sköte; men huru många hafva vandrat til Sällhetens på den väg som Titus, och vunnit henne, som Marcus Aurelius?

Så länge människjor lefva, skola aldrig fattas Smickrare för de höge, och förtryckare för de låge. Uppstår en på krig och eröfringar begifven Regent, lærer han aldrig sakna ibland de Lärde loftalare, ibland Poeter besjungare, som uphöja hans blodiga bedrifter, som reta hans ärelystnad med storheten af lysande inkræktningar. Men desse lärde och vittre Mån, som alt för ofta hafva den olyckan at öka Smickrares hop omkring Thronen, hafva Sanningens röst, människligheterens vål och efterverldens dom emot sig, hvilke hos en tänkande Regent, som ålskar sin fanna åra, äro mer gällande, än tusende Smickrares förledande. Vår tids Regenter äro ock för mycket uplyste, för at låna sina öron åt Machiavellers och Hobbefiers usla och farliga lära, som drifne af en nedrig egennyttia predikade tyranni och tråldom. Detta är människligheterens tröst för det närvarande, och ljufvaste hopp för det tilkommande.

Uti sjelfva krigets lågor, där döden hvart ögnablick söker sina offer, där människjor tyckas hafva afklädt sig alla ömmande känslor, har likväl människligheten i våra rider vunnit aktning och ömhet. De som undvika döden, som falla i sin fiendes händer, blif-

blifva icke nu som fordom, antingen med grymhet dödade, eller i kådior låste, barbariskt plågade, eller som slafvar til omänniskligt arbete med hårdhet drifne: de äro tvärtom ansedde som olycklige, men icke brottlige, såsom de, hvilke icke förtjent at förföljas därför at de försvarat sina rättigheter, eller lida därför at de dragit svärd för sit Fäder-neslands frälsning, och på sin Öfverhets befallning. Sjelfva krigen äro nu icke så förödande, och deras orsaker mycket förminskade. Den tid, då människjor drifne af en vanhedrande rofgirighet, dödade sina likar för at bortraga deras ägodelar, finnes blott i de gamla häfder; och den vansinniga yrslen, då människjor til millioners antal drogo åstad at i Himmelens namn föröda jorden, är til mänskklighetens heder och välfärd redan försvunnen. Dessa välgörande verkningar hårflyta ifrån den uplysning, de tänkesätt, som vetenskapernas utbredande och de ädla konsternas uplifvande tillskyndat människjoflägtet.

Om Europa fordom varit en olycklig orsak til mänskklighetens förödande och tråldom i de andra verldsdelarne, så söker hon ock nu at hela dessa fä, at bota sina förra invånares fel, och at ingjuta glädjens hopp om en lycklig framtid i ullaungars förärgda bröst. Denne för människjor så förnedrande så vanhedrande slafhandel, detta grymma och

barbariska fått, på hvilket han blifvit drifven; denna hårda och vilda medfart, som dessa livvets olyckligaste varelses undergått, hafva upväckt ömsinta och ädelmodiga människor til beifrande, til hämmande därpå. Människlighetens röst, sedan den nog länge förgåfves ropat til hårda hjertan, til öron döfva för de lidandes suckan och klagan, har omsider tegrat, och sjelfva vinningslystnaden, denna dygdens och ömhetens förstörare, har därföre vaknat.

Ingen, som känner människlighetens öde i äldre och nyare tider, lärer neka, at hon icke vunnit et nytt, et för forntiden okänt värde hos alla uplysta Nationer, och detta värde har tilltagit i den mon uplysningen blifvit allmän. Låt Philosophen ifrå emot vetenskapers utbredande, emot ljusets tilltagande, hänvisa människjan til naturen i sin vildhet, för at upföka grunden til sin rätta sällhet, han är sjelf det största bevis emot sig. Hvarest hafver någon tid en vild, en af blotta naturen tildanad Rousseau lefvat? Hvarifrån har han denna uplysta själ få innerligen rörd af det sköna, denna kjusnings-konst, hvarmed han vinner allas sinnen, denna djupa känedom af människliga passioner, hvaraf han få måsterligen vet begagna sig, denna rena och manliga våltalighet, få intagande, få förledande, om icke ifrå et mångårigt studerande af de djupfinniga och sköna vetenskaper-na?

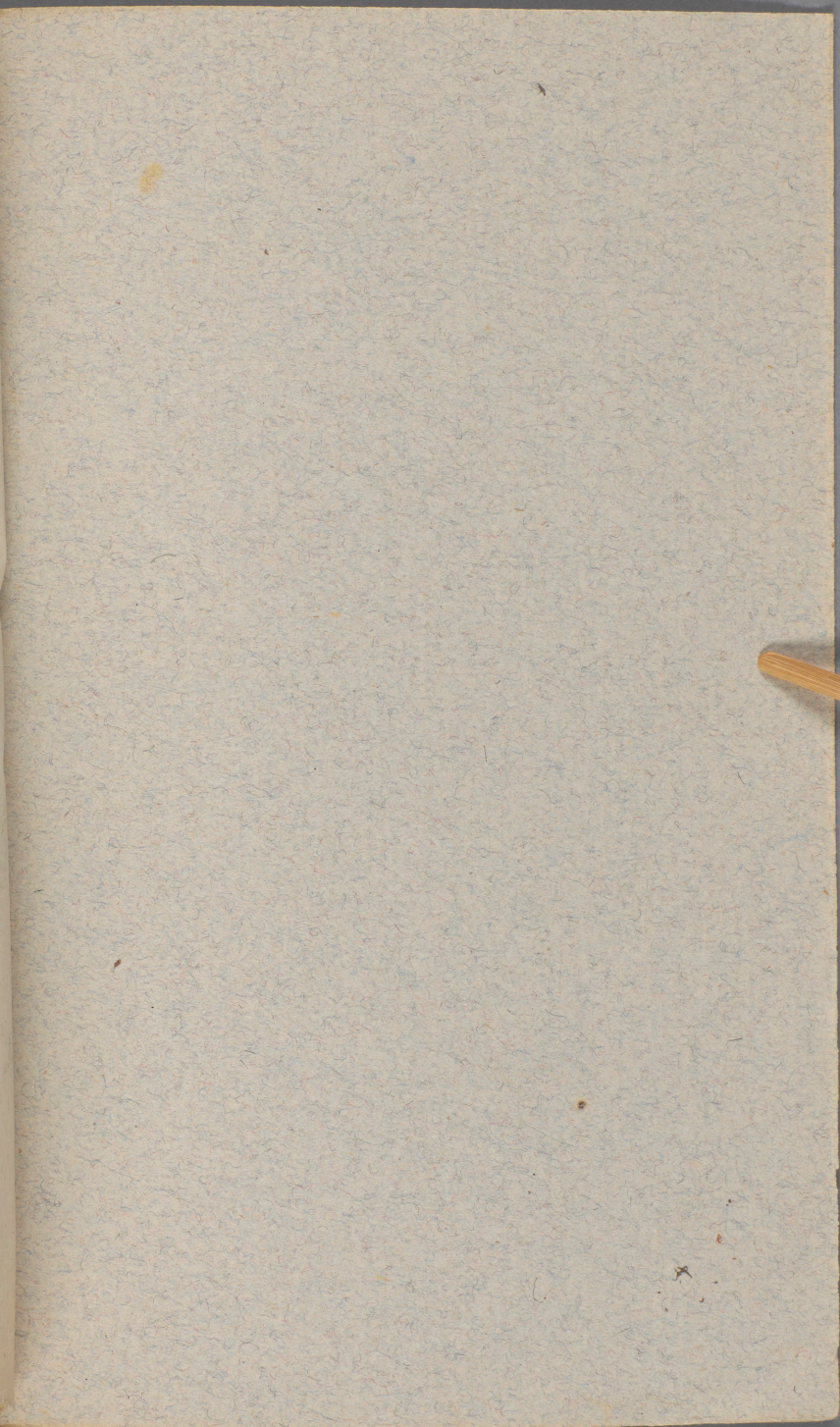
na? Är det Rousseau, född och upfostrad i
 verenskapernas sköte, sjelf det kraftigaste be-
 vis på deras välgörande nytta, som vil up-
 höja sin röst emot dem, och åter visa män-
 niskjan til barbariet?

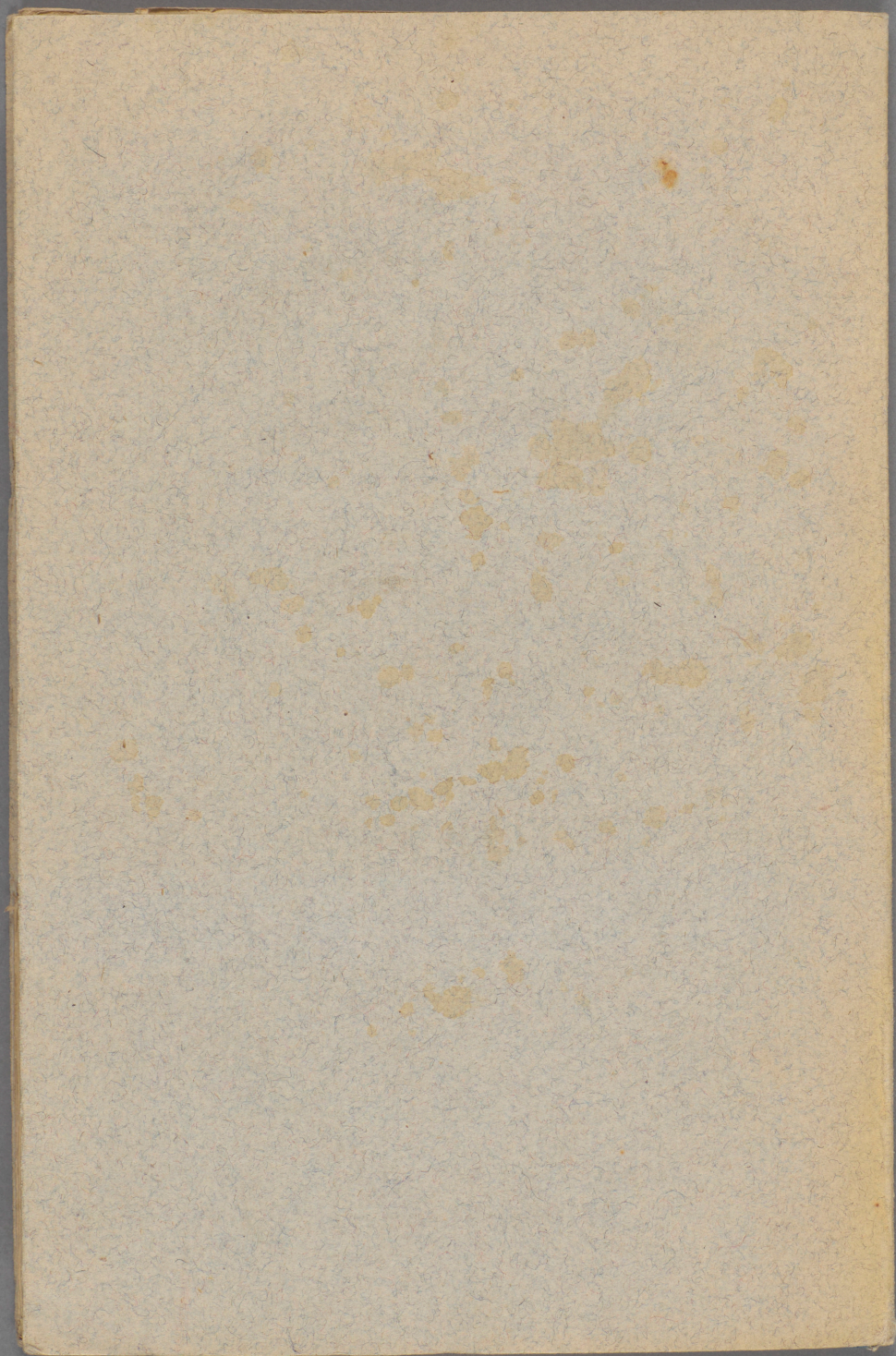
J Konungar, J Gudar på jorden! J be-
 fordren männikligheters väl, och befästen
 Edra Throner, då J utbreder kunskap och
 uplysning öfver verlden. Ljus och Sanning
 omgifva den Högstes Thron, och han för-
 blifver evigt ständande. Uptänden förnuftets
 fanna ljus omkring Edra Throner, låt det
 lysa i Edra tempel, kännas af Edra underfå-
 tare; och det skall förstöra mörkrets magt
 och ondskans välde. Alle skola därigenom
 lära at känna så väl sina pligter som rättig-
 heter. Årelystnaden skall uphöra at kasta för-
 mätna blickar på Eder höghet, ondskan icke
 mer sprida sit gift, icke afgrunden utgå oenig-
 hets frö ibland Edra underfåtare: en förrå-
 disk arm skall icke mer lyfta en mordisk
 dolk öfver Edra hufvuden, och fanatismens
 yra icke mer rafa omkring Edra Throner;
 utan en ouphörlig erkänsla och tacksamhet
 skola bära Eder rökverk och välsigna Edert
 minne, då J sjelfve icke mer finnas bland de
 dödlige, därför at J hugfvalat männiklig-
 heten, och förskaffat henne et lycksaligare

Ö d e.

Inches

1

2

3

4

5

6

7

8

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

Centimetres

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

